

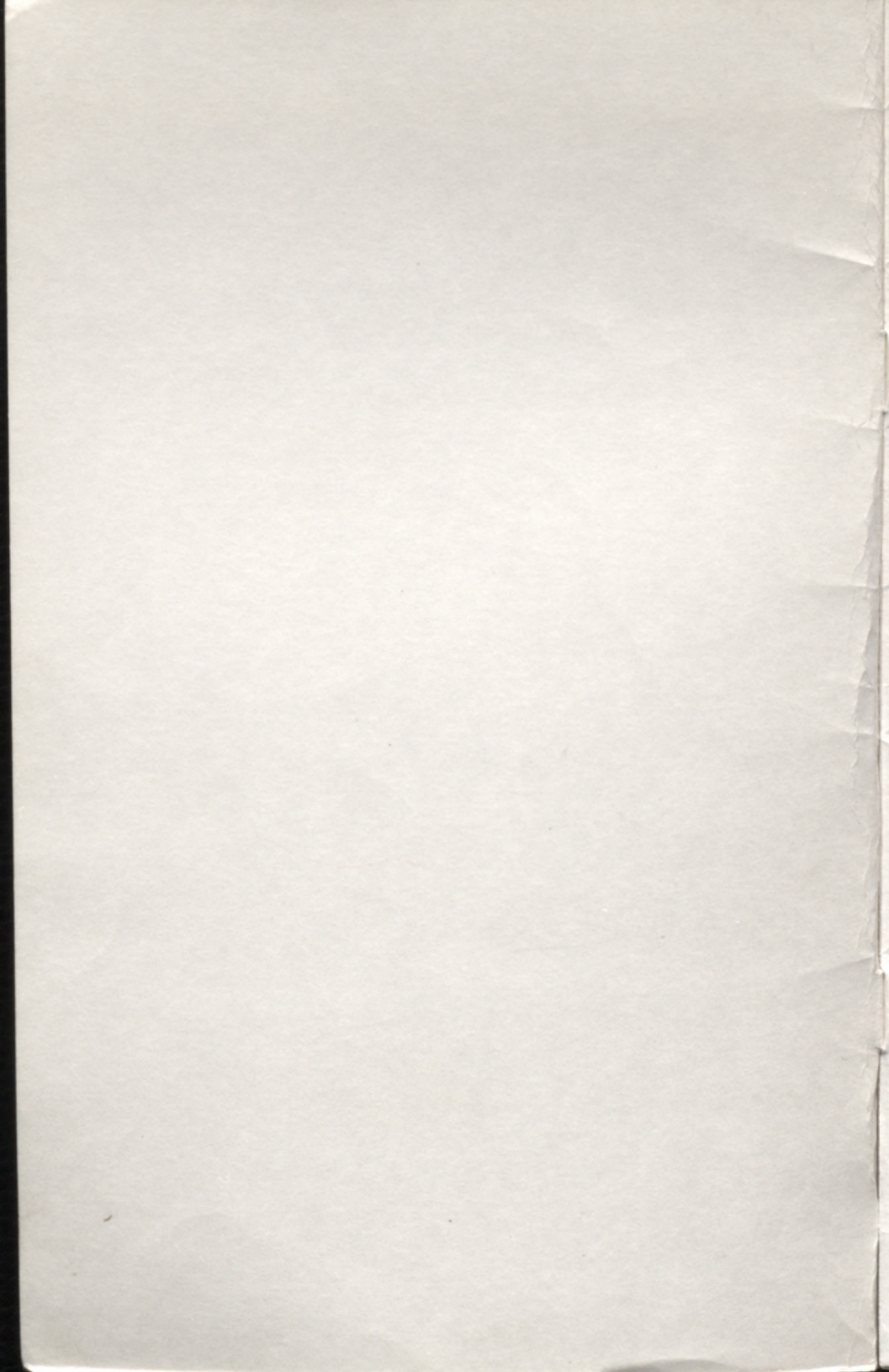
90-9
L 181

**LATVIJAS LIKTEŅI
NESENĀ PAGĀTNĒ UN
ŠODIEN**

Pārdomas Latvijas Neatkarības Atcerē

Vilnis V. Šveics

1989. g. 19. novembrī
Holy Trinity Lutheran Church,
East Orange, N.J.

~~L~~ 80-9
181

L
9

**LATVIJAS LIKTENI
NESENĀ PAGĀTNĒ UN ŠODIEN**

Pārdomas Latvijas Neatkarības Atcerē

Vilnis V. Šveics

1989. g. 19. novembrī
Holy Trinity Lutheran Church,
East Orange, N.J.

LATVIJAS VALSTS
BIBLIOTĒKA

90—

20.581

0309102292

Copyright © 1989 by Vilnis V. Šveics

Priekšvārds

Vēsturnieku, politisko zinātnieku un sociologu uzdevums ir vākt pareizus, objektīvus un no valdību dokumentiem pareizi izvērtētus faktus, lai izskaidrotu pagātnes dažādo valstu vadītāju lēmumus un līgumus konferencēs, izšķirot citu tautu likteņus, kuŗām šais sanāksmēs nav bijis iespējams piedalīties. Daudz kas ir lemts aiz slēgtām durvīm, ir notikuši traģiski darījumi ar tautu likteņiem un dažreiz monumentāla ir bijusi pazīstamu valstsvīru demokrātisku un ētisku pamatprincipu pārkāpšana, aizraušanās un zināšanu vai izpratnes trūkums. Tagad, kad komūnisms kā valsts iekārta ir bankrotā, traģiski un interesanti ir ieskatīties tanī lielvalstu vadītāju izšķirošo lēmumu secībā, kas visu Austrumeiropu, ieskaitot Igauniju, Latviju un Lietuvu, noveda komūnisma terrorā un piepildīja Gulagu nāves dzirnavas ar cilvēkiem, kuŗi vēlējās kopt savu zemi un komūnistu maldu mācībām neticēja, kā arī mēģināja izvairīties no asimilācijas slavu tautu masā.

Nudžersijas pavalsts koledžas, (Jersey City State College), politisko zinātņu un socioloģijas profesoram Dr. Vilnim Šveicam izsakām sirsnīgu pateicību par lielo un vērtīgo darbu šos notikumus sakārtojot un sniedzot mūsu tautai Latvijas valsts 71. gada dibināšanas atceres svētkos 1989. g. 19. novembrī.

Arvīds Bļodnieks
Montclair, N.J.

Latvija Igaunija Lietuva

Igaunija 1918. g. 24. febr. — 1940. g. 17. jūnijam
Latvija 1918. g. 18. nov. — 1940. g. 17. jūnijam
Lietuva 1918. g. 16. febr. — 1940. g. 15. jūnijam

1989. gadā mēs Latvijas neatkarības svētkus svinam divas dienas, jo kalendārs to atļauj, un ir tik daudz ko svinēt.

Beidzot — pēc bezcerīgiem gadu desmitiem — atkal reiz atceramies savas valsts dibināšanu ne sērās, bet gaviļējot. Gaviļējot par sasniegto un cerot uz vēl labāku nākotni Latvijai. Dzimtenē neatkarības dienu var atklāti svinēt jau otro gadu.

No Baltijas nāk prieka ziņa par trešo nacionālo atmodu, par jaunu, veiksmīgu brīvības cīņu:

- Latvijā — pirms 6 nedēļām — Tautas Fronte pieņēma jaunu programmu, kas atklāti prasa brīvu un neatkarīgu valsti.

- Lietuvā — pirms 2 nedēļām — parlaments (t.s. Augstākā Padome) pasludināja likumu, kas atļaus nobalsot par atdalīšanos no Padomju imperijas; pieņēma jaunu republikas pavalstniecības likumu (pirmo visā Padomijā) un noteica, ka okupācijas armijas personālam nav tiesības uz pavalstniecību. Lietuvieši tagad lauž ceļu visai Baltijai.

- Igaunijā — tikai pirms nedēļas — Augstākā Padome pasludināja, ka 1940. gada iekļaušana / inkorporācija PSRS ir bijusi nelikumīga. Lietuvieši kā paši pirmie to bija deklarējuši jau agrāk.

Ir vietā pieminēt, ka daudziem no mums dziļi derdzas slepkavīgo Padomju un partiju nosaukumi. Bet jāatzīst, ka Baltijā vecajās formās tagad bieži ir jauns saturs, jauns gars. Maija beigās Stokholmā biju klāt Baltijas konferencē, kur pēc referāta runātājam no Igaunijas jautāja: "Vai tas, ka pēdējā laikā daudzi izstājās no komunistu partijas, nenorāda, ka tā zaudē igauņu tautas uzticību?" Referents — tas bija Igaunijas komunistiskās partijas ideoloģiskās nodaļas vadītāja vietnieks — īsi pavilcinājies, burtiski atbildēja: "Komunistu partijai tautas uzticība Igaunijā nekad nav bijusi!" To teica otrs augstākais komunistu propagandists republikā.

Jā, tas iederas laika garā. Arī citur Eiropas tautas mo-
stas un cīnās par brīvību — Varšavā poļu parlamenta vairākums
un valdības vadība ir patriotu rokās. Budapeštā ungāri 1956. ga-
da revolūcijas gadadienā izsludināja savu zemi par republiku,
turienes komunistu partija pati sevi "likvidēja".

Berlīnē tikai pirms 10 dienām apspiestās un sadalītās
vācu tautas protesti gāza staļinistu režīmu un pārrāva ļaunāko
apspiestības simbolu Eiropā — Berlīnes mūri.

Mums visiem — no Eiropas vidienes līdz Somu jūras lī-
cim, ir viena un tā pati cīņa, līdzīgi panākumi un vienādas cerī-
bas.

Un ir labs iemesls cerēt: pēdējā gadā ir vairāk kas mainī-
jies kā visos pēdējos 44 gados! Latvija un visa Eiropa dzīvo īstos
vēstures saulgrīžos.

Un ir derīgi — kā parasti šinī dienā — uz brīdi pajautāt:
kas bija? kas ir? kas būs? — pēc skata tagadnē atskatīties pagāt-
nē un pavērties nākotnē.

Tagadnē viss šķiet plūstam uz brīvību, uz gaismu. Bet
tanī pašā laikā manām brīvības uzplūdiem bīstamu apakštecī,
reakcijas un tumsas daudzīnājumus. Ir gan sasniegts tas, ko
pirms 5, pat 4 un 3 gadiem neviens nevarēja cerēt, ko tikai kvē-
lākie patrioti sauca vēl pirms 2 gadiem. Bet cīņa vēl nebūt nav
uzvarēta. To atgādina Tautas Fronte, runājot par vairākiem nā-
košiem cīņas gadiem. Un to atgādina labvēļu un nelabvēļu brīdi-
nājumi:

Pirms tikai 3 dienām NYT ziņoja, ka:

*"Gorbačova nostāja austrumu jautājumā rada
atvieglojumu Savienotajām Valstīm", ka "Vašingtona ar
gandarījumu uzņēma Gorbačova brīdinājumu, ka ir
pārāk agri runāt par jaunu kārtību Eiropā".*

Kāds augsts valdības loceklis paskaidrojās:

*"Krievi nepārprotami pastāv uz tiesībām lietot visu
nepieciešamo varu" zināmos gadījumos. Piemēram, "tie
uzskata par pilnīgi nepieļaujamu pacelt jautājumu par
Baltijas atdalīšanos un neatkarību..."*

Jau agrāk valdība Vašingtonā izteica raizes, ka
*"Padomju varas vājināšanās Austrumeiropā un Baltijas
republikās varētu radīt kaitīgu (damaging) nestabilitāti
Eiropā"*

un ASV Ārlietu viceministrs vēsi konstatē:

*"Galu galā mūsu valdības uzdevums ir izveidot politiku,
kas kalpo ASV (saproņiet: un ne citu zemju, protams, arī
ne Latvijas!) interesēm, uzturēt tās norunas drošības*

jautājumos, kas tik labi kalpoja pēdējos 40 gadus."

Tas ir ļoti svarīgs atgādinājums, ko nedrīkstam aizmirst: imperijām ir pilnīgi citādas intereses kā mazajām valstīm. Lielvaras uzskata, ka mazo tautu neatkarība traucē imperiālās norunas un plānus valdīt pasauli. 1940os un 1950os gados mēs un citas Austrumeiropas tautas to sapratām ļoti labi. Bet pēdējos trīsdesmit gados vēsture ir apzināti grozīta un mistificēta (lai neteiktu, viltota). Tas daudzus ir apmulsinājis. Liekas, ka vairs nezinām to, kas kādreiz bija skaidrs. Vēstures sagrozītājiem tas ir pa prātām, tie domā, ka mums daudz kas nebūtu jāzina.

Tā vien liekas, ka ne visi vēlas, lai mūsu tauta atgūtu brīvību. Un vēsturnieki labi zina, ka pēc 1. Pasaules kara ASV atzina Latvijas neatkarību tikai kā viena no pēdējām lielvalstīm, bet enerģiski atbalstīja mēģinājumus atjaunot "vienu, nedalāmu" Krievu imperiju.

Īss atskats vēsturē rāda, ar kāda veida problēmām Latvijai, Lietuvai un Igaunijai var iznākt sadurties vēl šobrīd un nākošajos gados. Ir pēdējais laiks skatīties acīs faktiem, jo tie, Staļina vārdiem runājot, "ir nepielūdzami".

Mūsu tauta šobrīd atrodas liktenīgās krustcelēs. Ir vietā atskatīties, kā tā nonāca nāves ēnā uz baigā iznīcības sliekšņa, no kurienes tagad var būt pēdējā iespēja atrast ceļu atpakaļ.

Mēs ļoti labi zinām, ka Baltijas valstis 1940. gada jūnijā okupēja Sarkanā Armija; kādu pusotru mēnesi vēlāk tās formāli iekļāva (inkorporēja) Padomju Savienībā. Baltijas okupācija un inkorporācija pārkāpa ne tikai atzītas starptautisko tiesību normas un spēkā esošos līgumus starp PSRS un Baltijas valstīm, bet arī vadošu padomju valstsvīru atkārtotas svinīgas deklarācijas.

Bet kurās Rietumvalstīs piekrita nelikumīgai Baltijas okupācijai un inkorporācijai? Vai piekrita Vācija, Anglija, Francija? Vai ASV? Atbilde šim jautājumam arī ir vienkārša (attiecīgie avoti ir viegli pieejami), kaut palaikam mūs mulsina maldīgi minējumi un faktu sagrozījumi propogandas nolūkos.

1939. gada vasarā par Baltijas valstīm diplomātiskās sarunās ar Padomiju lēma Anglija, Francija un Vācija.

TRIJVALSTU ANTANTES VEIDOŠANA.

Londonas un Parīzes valdībām bija mēnešiem ilgas (no aprīļa līdz augustam), nopietnas sarunas ar Maskavu. To mērķis bija noslēgt Trijvalstu Savienību (Tripple Entente) pret Vāciju.

Sarunu gaitā Anglija un Francija atzina, ka Baltijas val-

stis ir krievu iespaida sfērā, ka Maskavai ir tiesības tās okupēt gadījumā, ja pret PSRS vēršas tieši draudi caur Baltiju, un partneri vienojās, ka Sarkanā Armija var iemaršēt Baltijas valstīs pat "netiešas agresijas" gadījumā — skaidri runājot, pat ja caur tām neviens krieviem netaisās uzbrukt.

Formāla starptautiska līguma noslēgšanu, kas ietvertu šīs vienošanās, aizkavēja tikai Vācijas - Padomijas līgums - Molotova - Ribentropa pakts, 1939. gada 23. augustā. Paktam pievienotais Slepētais protokols novilka līniju starp vācu un krievu "iespaidu sfērām" Eiropā, atstājot (pēc grozījumiem kādu mēnesi vēlāk) Somiju un Baltijas valstis krievu sfērā. Īsajās sarunās Maskavā šīs četras valstis nepārrunāja un jēdzienu "interesu sfēra" nedefinēja.

1939. gadā sadalīja intereses, ne teritorijas Baltijā.

Anglo-franču koncesijām un vācu paktam bija līdzīgs raksturs. Abos gadījumos ir darīšana ar īstu interešu sfēru sadalīšanu Baltijas telpā. Abas ir divu pušu vienošanās, ka, viņu starpā, viena sarunu partnera politiskām un ekonomiskām interesēm kādā vietā ir priekšroka. Bet kā angļi un franči, tā vācieši uzskatīja Baltijas valstis par suverēnām, tātad par patstāvīgiem starptautisko tiesību objektiem. Ne vieni, ne otri nebūt nebija piekrituši Latvijas, Lietuvas vai Igaunijas inkorporācijai PSRS. Londona un Parīze gan atzina Maskavas tiesības Baltijas valstis okupēt (Berlīne tādas neatzina), bet runa bija tikai par īslaicīgu okupāciju izņēmuma apstākļos.

Visai zīmīga ir toreizējā Kremļa nostāja: oficiālās deklarācijās arī krievi nepārprotami atsaucās tikai uz interešu sfēru sadali, nevis Baltijas okupāciju, nemaz nerunājot par inkorporāciju. (Izvestija, 6.okt. 1939.; Pravda, 1.nov. 1939.; 30. marta 1940.).

Staļins pārkāpa vienošanās un okupēja Baltiju tikai brīdī, kad Rietumeiropas valstis bija iesaistītas sīvās cīņās savā starpā un nespēja aizkavēt Padomju agresiju. Kā angļi un franči, tā vācieši uzskatīja, ka Staļina agresija ir iepriekšējo norunu nepieļaujams pārkāpums.

Taču mūsdienu skatījumā ne anglo-franču vienošanās, ne vācu līgums vairs nav svarīgi — tie pieder pagātnei un nekādi nenoteic tagadējo stāvokli Latvijā, Lietuvā un Igaunijā. 23. augusta "problema" galīgi atrisinājās jau 1941. gada 22. jūnijā, plkst. 5.30 no rīta, kad sākās Vācijas-Padomju Krievijas karš. To ne tikai pierāda politiskās realitātes, bet to arī nosaka starptautisko tiesību likumi...

Baltijas, Somijas, Polijas un citu zemju pēckara likteni savā starpā izšķīra Trīs Lielie, Sabiedrotie uzvarētāji — F.Rūz-

velts (Roosevelt), J. Staļins un W. Čerčils (Churchill). Sakautā Vācijas diktatora uzskatus šinī jautājumā neviens, protams, neievēroja...

Ko tad minētie uzvarētāji īsti noteica?

Briti nekavējās "norakstīt" Baltiju Staļinam.

1939. gadā Anglija un Francija gan neatzina Padomju Savienības tiesības pārņemt jeb anektēt Baltijas valstis.

Bet 1941. gadā politiskās realitātes bija mainījušās, un arī lielvalstu nostāja. Lielbritānija, Savienoto Valstu aktīvi atbalstīta, nu bija Staļina Krievijas sabiedrotā karā pret Hitlera Vāciju.

26. MAIJS (1942.G.): BALTIJA "MŪŽĪGĀ KRIEVU VIRSKUNDZĪBĀ".

Britu ārlietu ministrs A. Īdens (Eden) apmeklēja padomju sabiedrotos Maskavā 1941. gada decembrī. Savos memuāros (The Reckoning, 1965., 290.lpp.) viņš raksta :

Krievu idejas bija skaidri izteiktas un nemainījās sekojošos trīs gados... Staļins teica... [ka] Krievija atgūs savas 1941. gada robežas ar Somiju... un pārņems (incorporate) Baltijas valstis.

Ir ļoti svarīgi ievērot, ka te viņš vairs nerunā par iespaidu sfērām, bet par nepārprotamu prasību "inkorporēt" trīs mazās valstis, un ka Anglija, tāpat kā Savienotās Valstis, to ļoti labi saprata.

ASV prezidenta Rūzvelta uzticības vīrs A. Herimens (Harriman) piedalījās visaugstākā līmeņa Sabiedroto apspriedēs. Viņš atceras:

Kopš vizītes Maskavā 1941.g. ziemā... Īdens... argumentēja, ka Staļina pieprasīto robežu atzīšana ir lēta cena, ko samaksā par Padomju sadarbību karā, pat ja tas nozīmē, ka Igaunijas, Latvijas un Lietuvas tautas tiktu uz mūžīgiem laikiem nodotas krievu virskundzībai (overlordship). ... Britu kara kabinets ir nolēmis noslēgt līgumu ar Staļinu, atzīstot Padomju Savienības 1940. gada robežas...

(A. Harriman... Special Envoy to Churchill and Stalin (1975), 135.lpp.)

Arī Rūzvelta-Čerčila slepenā kara laika korespondence rāda, ka angļi bija gatavi samaksāt katru cenu, lai noslēgtu līgumu ar Padomiju. 1942.g. 7.martā Čerčils rakstīja (Roosevelt and

Churchill: Secret...(1975), 185.lpp.):

Atlantijas Chartas principus manuprāt nevajadzētu iztulkot tā, ka tas liegtu Krievijai robežas, ko tā okupēja, kad tai uzbruka Vācija. Uz tādas bāzes Krievija arī akceptēja Chartu, un es pieņemu, ka krievi pielietoja nežēlīgas metodes (a severe process) Baltijas valstīs naidīgu elementu likvidācijai (liquidation), pārņemot tās kara sākumā. Es tāpēc (sic!) ceru, ka jūs varēsāt mums dot brīvas rokas parakstīt tādu līgumu, kādu Staļins vēlas, un iespējami drīz.

Rūzvelts piekrita, un Britu-Padomju alianses līgumu parakstīja Londonā 1942.gada 26. maijā. Kā liekas, tad abi rietumu sabiedrotie bija viens prātiis, ka nebūtu godīgi nepiešķirt Baltiju krieviem, kas bija tā nopūlejušies tur "nežēlīgi likvidējot naidīgus elementus"...

ČERČILS UN STAĻINS SADALA AUSTRUMEIROPU.

Savā Maskavas apciemojumā 1944. g. 9. okt. slavenais britu demokrātijas un tiesību aizstāvis Čerčils vienojās ar Staļinu sadalīt Austrumeiropu iespaidu sfērās. Par to viņš raksta savos memuāros (The Second World War (1953); VI, 227/8. lpp.):

Es teicu: Krievijai būs deviņdesmit procentu virsvaras (predominance) Rumānijā, mums deviņdesmit procenti Grieķijā; dalīsimies 50-50 Jugoslāvijā.

Tad Čerčils vēl lika priekšā katrai pusei 50% Ungārijā un atdeva Staļinam Bulgāriju. Viņš turpina:

Tas viss bija nokārtots ne ilgāk, kā pāriet to uzrakstīt. Beidzot es teicu: "Vai to nevarētu uzskatīt par cinisku rīcību, ja izrādītos, ka mēs esam nokārtojuši (disposed of) šādā paviršā veidā (offhand manner) jautājumus, kas tik liktenīgi miljoniem cilvēku? Sadedzināsim šo papīru." — "Nē, paturiet to," teica Staļins.

Čerčils prata atrast trāpīgus vārdus.

Tikai 17 mēnešus vēlāk viņš rūgti sūdzējās, ka "komunistu partijas mēģina sagrābt totālu varu visā Vidus- un Austrumeiropā." Bet tad jau bija par vēlu vēl kaut ko labot, tad Anglija jau bija kaŗu uzvarējusi.

RŪZVELTA-STALINA DARĪJUMI: NĀVES SPRIEDUMS BALTIJAI.

ASV prezidentu F.D.Rūzveltu atcerās kā ideālu cīnītāju

par tautu brīvību un labāku nākotni pasaulei. Padomju Savienībā un Staļinā viņš atrada ilgi meklēto partneri pasaules pārvaldīšanai un deva tam visu materiālo palīdzību un politisko atbalstu, kur vien iespējams. Tikai viens piemērs, ko vēl labi atceras viens otrs no mūsu tautiešiem: 1941.g. 1.oktobrī — toreiz vēl formāli neitrālas valsts prezidents — Rūzvelts

bija izvēlējis deklarēt savā preses konferencē, ka Padomju Savienībā ir konstitūcijā garantēta reliģijas brīvība... Viņš to darīja (atceras prezidenta uzticības vīrs A.Herimens), lai vājinātu pretestību Krievijas atbalstīšanai. (Harriman, 103.lpp.).

Rūzvelts bija tas, kas piešķīra Staļinam mīlīgo apzīmējumu "good uncle Joe", ko rietumu sabiedrotie lietoja kara laikā.

Savienoto Valstu vadošais sovjetologs G.Kenans (Kenan) uzsver, ka Rūzvelts ar Čerčilu (Russia and the West... (1961), 338.lpp.)

ieslīdēja arvien dziļāk nostājā pieņemt (position of acceptance) Staļina teritoriālās prasības Eiropā. Viņi ne tikai piekrita, bet, sākot ar 1943.gadu, savā ziņā bija šīs attīstības vadošie gari (moving spirits).

Profesors Kenans ir labi informēts pētnieks. Izsakot nupat citēto atziņu viņš droši vien būs domājis par tā saukto "Zabruska (Zabrousky) vēstuli", kas ASV vēl tagad nav publicēta.

1943.GADA 23. FEBRUĀRĪ: RŪZVELTS PIEDĀVĀ STAĻINAM SADALĪT PASAULI.

Ļoti slepeno vēstuli uz Maskavu aizveda divi Jaunās Izraēlas Nacionālā koncila (National Council of Young Israel) pārstāvji Mr. Zabruskis un Mr. Weiss, kuŗu misija bija pārliecināt Padomiju atbalstīt Izraēlas valsts radīšanu. Rūzvelta rekomendācijas vēstulē "mūsu kopējam draugam Staļinam", prezidents starp citu raksta:

Savienotās Valstis un Lielbritānija ir nolēmušas — bez jebkādām morāliskām rezervācijām — dot PSRS absolūtu balsu vienlīdzību pēc kara Pasaules organizācijā...un arī Eiropas Koncila un Āzijas Koncila vadībā. Tādā veidā būs attaisnota (justified) PSRS interkontinentāla ekspansija. Mēs pieņemam [Padomju] prasības attiecībā uz Somiju un Baltijas valstīm. ...Staļinam paliks plašas ekspansijas iespējas (field of expansion) mazajās Austrumeiropas zemēs. (Le Figaro, 7.febr. 1951.)

Varam tikai minēt, kāda iemesla dēļ Zabruska-Weisa vēstule vēl arvien nav publicēta ASV. Kādēļ it īpaši sabiedrība par to nedrīkstētu zināt? Par vēstules satura pareizību šaubu nav — tur Staļinam dotos solījumus Rūzvelts izpildīja pēc labākās iespējas un viņš arī citiem uzticēja līdzīgus plānus.

RŪZVELTA PĒCKAĀ PLĀNI: KARDINĀLA SPELMANA MEMORANDS.

Vēlākais Ņujorkas kardināls F.Spelmans (Spellman) toreiz bija archibīskaps un kara laikā apceļoja pasauli kā prezidenta Rūzvelta personīgais pārstāvis politiskiem uzdevumiem. 1943.gada 3.septembrī prezidents viņu pieņēma privātā audiencē Baltajā namā Vašingtonā un izklāstīja izpalīdzīgajam prelātam savus plānus pēckara pasaulei. Tie ir dokumentēti paša Spelmana memorandā:

Ir sagatavoti plāni par vienošanos starp Četriem Lielajiem (ASV, PSRS, Lielbritāniju un Ķīnu). Tā pasauli sadalīs iespaidu sfērās. ...Var pieņemt, ka Krievija valdīs (predominate) Eiropā. ...Staļins noteikti saņems: Somiju, Baltijas valstis, Polijas austrumdaļu, Besarābiju. ...Ir dabīgi, ka Eiropas valstīm būs jācieš milzu pārmaiņas, lai tās pielāgotos Krievijai, bet viņš cer, ka pēc desmit vai divdesmit gadiem, Eiropas ietekme varētu krievus padarīt mazāk barbariskus (less barbarian). ...Eiropas tautām vienkārši būs jāpacieš krievu dominācija, cerot, ka 10 vai 20 gadu laikā, tās iemācīsies sadzīvot ar krieviem.

Atklāti runājot: Rūzveltam nav gluži nekādu iebildumu pret kādiem gadu desmitiem barbarisma Eiropā, ja tas ļauj viņam īstenot savas ambīcijas. (R.I. Gannon, Cardinal Spellman Story (1962), 222-23. lpp.)

NĀVESSODU BALTIJAI APSTIPRINĀJA TEHERĀNAS KONFERENCĒ 1943.GADA 1.DECEMBRĪ.

Vēsturiskā konference notika okupētās Irānas galvaspilsētā 1943.gada beigās. Rūzvelts tur visu laiku dzīvoja padomju sūtniecībā kopā ar Staļinu. Čerčilu daudz neievēroja. Klātesošais Herimens (273/4.lpp.) apraksta Trīs Lielajiem raksturīgu notikumu:

Kādā kopsēdē Staļins ierosināja kara beigās "fiziski likvidēt" vismaz 50.000 vācu virsniekus. Čerčilu šis

priekšlikums šausmināja. "Britu parlaments un tauta nekad necietīs masu eksekūcijas," viņš skaļi protestēja. "Pat ja kara kaislību iespaidā tās varētu sākt, tie asi vērstos pret atbildīgajiem pēc tam, kad būtu notikušas pirmās slepkavošanas. ..." Tajā brīdī Rūzvelts iejaucās sakot, ka viņš neatbalsta 50.000, bet tikai 45.000 vāciešu nošaušanu. [Čerčilu] tas neuzjautrināja.

ASV Ārlietu ministrijas publicētie materiāli pierāda, ka nāves spriedumu Igaunijai, Latvijai un Lietuvai savā starpā tur apstiprināja Rūzvelts ar Staļinu. Ka abi bija vienās domās, par to prezidents jau pirms pieciem mēnešiem ar Zabruska vēstuli bija attiecīgi informējis savu draugu un sabiedroto Kremli.

Baltijas tautām liktenīgā Rūzvelta-Staļina apspriede Padomju sūtniecībā Teherānā sākās 1943.gada 1.decembrī plkst. 15:20 pēc vietējā laika. (Seko tiešs citāts no ASV valdības Valsts Departamenta (Ārlietu ministrijas) oficiālās publikācijas Foreign Relations of the United States. The Conferences of Cairo and Teheran, 1943. 594-96.lpp.):

Prezidents teica [Staļinam], ka viņš gribot pārrunāt kādu lietu tsi un atklāti. ...

Viņš teica, ka [ASV] ir vēlēšanas 1944.gadā...Viņš piemetināja, ka Savienotajās Valstīs esot no 6 līdz 7 miljoni poļu izcelsmes amerikāņu, un ka viņš kā praktisks cilvēks negribot pazaudēt to balsis. Viņš teica, ka viņš pats personīgi piekristot Staļina uzskatiem par Poliju. ...Viņš tomēr cerot, ka Maršals sapratišot, ka — augstāk minēto politisko apsvērumu dēļ — viņš nevarot [oficiāli] piedalīties nekādā šī jautājuma izšķiršanā ne šeit Teherānā, ne arī nākošajā ziemā un ka viņš patreiz nevarētu publiski piedalīties nekādā sadalīšanā (arrangement). Maršals Staļins atbildēja, ka tagad, pēc prezidenta paskaidrojumiem, viņš stāvokli saprotot. Prezidents tālāk teica, ka Savienotajās Valstīs esot arī zināms skaits lietuviešu, latviešu un igauņu izcelsmes ļaužu...Viņš teica, ka viņš pilnīgi saprotot (fully realized), ka trīs Baltijas Republikas esot pagātnē un atkal pēdējā laikā bijušas Krievijas sastāvdaļa (part of Russia), un — jokojojot piemetināja — kad Padomju armija atkal okupēs šos apgabalus (areas), viņš nedomājot par to (on this point) kaņot ar Padomju Savienību.

Viņš personīgi esot pārliecināts, ka nobalsošanas gadījumā [minēto zemju] ļaudis nobalsotu pievienoties

Padomju Savienībai. Prezidents [piebilda], ka taisnību sakot, sabiedrība [Savienotajās Valstīs] to nezinot un nesaprotot. ...

Tā Rūzvelts un Staļins vienprātīgi izšķīra trīs Baltijas valstu likteni, to otrreizējo okupāciju un inkorporāciju PSRS. Konferences oficiālajā paziņojumā teikts, ka viņi atstāja Teherānu būdami "draugi kā faktiski, tā arī savā garā un nolūkos (in fact, in spirit and purpose)".

Kopš tā laika lielais cīnītājs par demokrātiju, tautu brīvību un cilvēku tiesībām savus uzskatus un mērķus nemainīja ne par matu. 1944.g. sākumā Otto von Hapsburgs runāja ar Rūzveltu par Eiropai nolemtu pēckaŗa likteni. Viņš starp citu ziņoja:

*Prezidents norādīja, ka viņš esot teicis krieviem, ka ir valstis, ko tie var pilnīgi pārņemt un kontrolēt — tik pilnīgi, ka Savienotajām Valstīm no šī brīža vairs nevarot būt nekādas politiskas iniciatīvas (policies) attiecībā uz Rumāniju, Bulgāriju, Bukovīnu, Austrumpoliju, Lietuvu, Igauniju, Latviju un Somiju.
(O.H.Bullitt. For The President: Personal and Secret (1972), 601.lpp.)*

Lieta bija nodarīta. Baltijas valstu — un ne tikai to — liktenis bija galīgi izlemts. Pēdējais vārds bija teikts. Bet arī tas mums īstenībā nebūtu jāzina vai jāatceras...

UN KAS NOTIKA JALTĀ?

Jaltas konferencē (1945.g. no 4.līdz 11.februārim) Trīs Lielie Sabiedrotie turpināja sadalīt pasauli, Rūzvelts un Čerčils atkārtoja, ka Staļinam ir nodota lielākā daļa Eiropas (ieskaitot tiesības anektēt Vācijas, Polijas un Rumānijas apgabalus) un Rūzvelts jaunā slepenā līgumā atdeva krieviem arī Ķīnas un Japānas daļas.

Bet par Baltiju tur vispār vairs nerunāja — tā vēlreiz apstiprinot Teherānas spriedumu. Sita taisnības, brīvības un cilvēcības stunda. Staļinam bija brīvas rokas. Ar savu sabiedroto svētību viņš varēja izrikties kā vēlējas "atbrīvotajā" Baltijā, kur — kā to publiski apstiprināja Rūzvelts — konstitūcija garantēja reliģijas brīvību...

Kāds franču Austrumeiropas pētnieks rezignēti konstatē:

Visu, ko krievi prasīja un nedabūja no Hitlera — jo viņš labāk izvēlējās karu nekā piekāpšanos —

tie saņēma no Rūzvelta un Čerčila. Visu, un vēl vairāk. (N.Baciu. Sell-Out to Stalin (1984), 17.lpp.)

PĒC KARA NEKAS NEUZLABOJĀS.

Prezidents F.D.Rūzvelts nomira 1945.g. aprīlī, īsi pirms 2.Pasaules kara beigām. Labi, ka tā. Būtu viņš nodzīvojis kaut vai vēl pusgadu, kas zina, vai kāds no mums vēl būtu dzīvs, un neviens gan nebūtu te rietumos. Rūzvelts būtu palicis uzticīgs "labajam tēvocim Džo" Staļinam dotajiem solījumiem. Viņš droši vien būtu izdevis baltiešus Maskavas bendēm 1945.gadā tāpat kā amerikāņi un angļi toreiz ar varu - ar rungām, durkļiem un lodēm — nežēlīgi izdeva miljoniem ukraiņu, baltkrievu, kazāku, krievu, tatāru un daudzu citu austrumtautu bēgļus un kara gūstekņus. Jā, miljoniem! Un šausmīgo izdošanu apraksti ar visām fotogrāfijām ir saglabāti. Bet arī tas mums nebūtu jāatceras...

Rūzvelts bija beigts (!), bet vēl šodien pasaule un Eiropa izskatās tā, kā viņš ar Staļinu to sadalīja.

Lielvaru pēckara līgumi un vienošanās arvien no jauna — atklāti vai klusējot, bet nepārprotami — apstiprināja Eiropas sadalīšanu starp Sabiedrotajiem un Baltijas nodošanu Maskavai. Tikai divi piemēri:

*NATO (North Atlantic Treaty Organization) izveidošana politiski nozīmēja iespaidu sfēru sadalīšanu gar alianses dalībnieču valstu austrumu robežām Eiropā.

*1975.gada Helsinku Vienošanās svinīgi garantēja pastāvošo robežu negrozāmību, apstiprinot krievu varu Baltijas valstīs. Tā nodrošināja Padomju virskundzību, saņemot pretīm tikai Maskavas solījumus kaut cik ievērot apspiesto tautu cilvēku tiesības. Vēl arvienu vienīgā cerība bija, ka krievu vara kļūs "mazāk barbariska", ne ka tā beigsies.

Ir daudzi, kas negrib, lai mēs to saprastu.

Vieglākais nu mums ir izdevies: vasarā sekmīgi demonstrējām pret 23.augustu (Molotova-Ribentropa 1939.g. paktu), ko galīgi likvidēja jau pirms gadu desmitiem (22.6.41.).

Tagad atliek grūtākie uzdevumi: pārvarēt 26.maiju (Britu-Padomju Aliansi, 1942.g.); 20.februāri (Rūzvelta solījumus Staļinam, 1943.g.); 1.decembri (Teherānas vienošanos, 1943.g.) — tie darījumi nodeva mūsu tautu kalpībā un nacionālās iznīcības draudos, kas turpinās vēl tagad. Vai kādam būtu pietiekoši drosmes demonstrēt arī pret tiem? Redzēsīm.

Katrā ziņā ir labi, ka mēs atkal atceramies un saprotam

kas, kad un kā nolēma nodot mūsu zemi un tautu "barbariskai" Padomju imperijai. Un kur atrodas šo baigo darījumu pierādījumi.

KAS NOTIEK TAGAD?

Pirms neilga laika ASV prezidents Bušs (Bush) jūsmoja par "40 miera gadiem Eiropā" — kas, kā labi zinām, bija kapsētas miers lielākajā kontinenta daļā. Vašingtonas Ārlietu ministrija oficiāli izteica raizes par iespējamu "pēckara iekārtas sairšanu Eiropā", par to, ka "Padomju varas vājināšana Austrumeiropā un Baltijā varētu radīt kaitīgu nestabilitāti".

Un tagad Padomju imperijas prezidents Gorbačovs saka: "Nav īstais brīdis izbeigt nodibinātās starptautiskās politiskās un saimnieciskās organizācijas" Eiropā. Viņš ierosina: "Ļausim blokiem pārveidoties...un sadarboties jaunajos apstākļos." Maskavas ārlietu ministrs pastāv, ka "jāpatur patreizējā teritoriālā politiskā struktūra Eiropā".

Cik līdzīga valoda! Vai 2.Pasaules kara sabiedrotie atkal sāk kalt plānus un važas Eiropai? Tas padarītu neiespējamu ne tikai Vācijas apvienošanu un Ungārijas atbrīvošanu, bet arī Baltijas tautu brīvību.

Kāpēc vēl vienmēr Lielo Sabiedroto darījumi ir tik sīksti, neatlaidīgi noklusējami? Kāpēc gan sabiedrībai Amerikā un Rietumeiropā par tiem nebūtu jāzina? Vai Malta būs Jalta? Patiesi — arvien biežāk paceļas balsis, kas tieši vai netieši iesaka izkārtot otru pasaules, vai vismaz Eiropas sadalīšanu...

Un kāpēc te — vēl vienmēr tik mērķtiecīgi noklusē Padomju asiņainos noziegumus Ukrainā, Baltijas valstīs un citur, par ko atklāti ziņo PSRS, kā to Toronto Star slejās apraksta Austrumeiropas izcelsmes akadēmiķi? Vai nav mazliet šausminoši konstatēt, ka ir lietas, par ko tagad Padomijā var runāt un rakstīt brīvāk nekā ASV?

Mēs, latvieši, ļoti gribētu zināt, kāpēc rietumos tik apņēmīgi atsakās pieminēt: (1) Čerčila konspirāciju, kara laika propagandas stūrakmeņa — Atlantijas Chartas principus, neattiecināt uz valstīm, ko gribēja aprīt krievu lācis; (2) Rūzvelta intrigas sarakstē ar "draugu Staļinu" (ko noslēpa ne tikai publikai, bet arī Savienoto Valstu Ārlietu ministrijai) un (3) rūpīgi noklusēto "gentlemen's (pareizāk: scoundrels') agreement" Teherānā?

KLUSĒŠANAS SAZVĒRESTĪBA.

Šāda neatlaidīga klusēšanas kampaņa pēc gandrīz pusgadsimta var likties pavisam neizprotama. Lai visu šo laiku slēptu notikušo un maldinātu rietumu sabiedrību, ir jābūt visai svarīgiem iemesliem.

Dažus no svarīgākajiem iemesliem palīdz saprast divu autoru jautājumi:

Pirmkārt, jau minētais Čerčila jautājums Staļinam Maskavā: "Vai to nevarētu uzskatīt par cinisku rīcību, ja izrādītos, ka mēs esam nokārtojuši tik paviršā veidā jautājumus, kas tik liktenīgi miljoniem cilvēku?"

Otrkārt, tie, ko Kanadas presē atļāvās jautāt Toronto Sun politiskais komentātors E.Margolis (1.dec. 1989.g.):

Vai nebūtu pienācis glasnosķ (atklātības) laiks arī šeit rietumos?

Vai sabiedrojoties ar Staļinu mūsu kara varoņi...nav kļuvuši par sazvērniekiem un līdzvainīgiem viņu milzīgajos noziegumos?

Vai Rūzvelts nebija kara noziedznieks tāpēc, ka viņš deva palīdzības kalnus Staļinam — miljonu slepkavam?

Čerčils zināja par Staļina noziegumiem. Vai viņš nekļuva atbildīgs atbalstot modernās vēstures ļaunako slepkavu?

Tādi un tamlīdzīgi jautājumi ir visai nepatīkami ne tikai pašiem vainīgajiem, bet arī tiem, kas iedzīvojas uz viņu ļaundarības rēķina jeb pelnas slavīnot viņu rīcību. Nav nekāds pārsteigums, ka tie dara visu, lai noklusētu nevēlamos jautājumus un noslēptu vēstures faktus.

Un nav nekāds pārsteigums, ka mēs cenšamies uzzināt patiesību, vismaz par cik tā tieši attiecās uz mūsu valsts un tautas likteni, par cik ļaunā pagātne met draudīgas ēnas uz Latvijas nākotni.

KO SOLA TUVĀKĀ NĀKOTNE?

Nākošajos mēnešos un gados mūsu tautai ir divi svarīgi uzdevumi: uzturēt iekšējo vienotību un atrast vērtīgus sabiedrotos citās zemēs.

Pirmkārt, galvenokārt un svarīgāk par visu parējo ir saglabāt tagadējo nacionālo vienotību. Nākošie gadi būs grūtību un cīņas laiks. Tad mums būs jāstāv cieši plecu pie pleca, jo tikai tā varam cerēt izturēt. Lai savās sirdīs šinī izšķirīgajā

laikā ieslēdzam neaizmirstamā patriota, dzejnieka, mocekļa Leonīda Breikša lūgšanu: "Dod mums vienprātību, Tēvs!"

Bez tam mums ir jāsaprot, ka tik maza tauta kā latvieši nevar uzvarēt cīņu pret Maskavas kolosu bez nozīmīgiem sabiedrotiem. Tāpat ir jāatceras, ka Latvija ir Eiropā. Tādēļ mums sabiedrotie ir jāmeklē ne starp pasauli valdošajām imperijām, bet starp tautām mūsu ģeogrāfiskos un likteņa kaimiņos — Eiropā. Tās ir mūsu labākie stratēģiskie sabiedrotie.

Vispirms Baltijā — mūsu cīņu biedri igauņi un lietuvieši. Baltiešu sadarbība patreiz ir tik laba kā vēl nekad, par to varam patiesi priecāties, pat līgsmot. Šī sadarbība ir jāturpina un jāizvērs vēl plašāka. Baltiešu koncila deklarācija 31.augustā bija tikai viens, bet iespaidīgs piemērs mūsu kopējam spēkam: tā atvairīja Maskavas Centrālkomitejas reakcionāru naida kampaņu (daļu no diskreditētajiem nīdējiem oktobrī pat izmeta no Politbiroja!). Paturēsim prātā arī, ka mūsu stāvoklis Baltijā ir visvājākais, bet lietuviešu — visstiprākais, ka viņi savu brīvības cīņu ir jau tikpat kā uzvarējuši. Tādēļ mums visur — kā dzimtajā krastā, tā svešumā — ir jāmeklē sakari un sadarbība ar mūsu brāļu tautu. Lietuviešu spēks var palīdzēt izglābt mūsu tautas dzīvību. Padomju imperijā ir jasadarbojas ar apspiestajām tautām. Un ar demokratiskām aprindām Krievijā, kas noraida Padomju imperiālistu. Eiropā pie Baltijas jūras ir divas svarīgas mūsu netiešās kaimiņzemes: Polija un Vācija. Katrs ģeopolitiķis zina, ka mūsu likteņi ir cieši savīti — ka bez brīvas Vācijas brīva nebūs Polija un ka bez brīvas Polijas brīva nebūs Baltijas valstis. Viņu cīņa ir mūsu cīņa, jo ļaunuma spēki nedomā padoties.

Šī cīņa būs vēl ilga un grūta. Jā, daudz jau ir sasniegts, un par to varam no sirds priecāties. Bet svarīgākais vēl ir jāizcīna. Latviešiem noteikti ir jāiegūst teikšana un vairākums pašiem savā zemē — vienādi vai otrādi. Citas izejas mums nav. Brīvība un neatkarība vēl arvien ir tikai nākotnes sapņi. Toties jau vistuvākajā laikā Latvijas nākotnes izredzes var apdraudēt Padomju valsts iekšējas problēmas — kā tās spēks, tā arī tās nespēks. Spēcīgi Maskavas valdnieki bez vilcināšanās apspiestu mazo tautu neatkarības kustības. Bet Maskavas vājums var mums būt tikpat bīstams. Polītiskā krīze var izsaukt Krievijā reakciju, staļinisma atdzimšanu. Saimnieciskās krīzes saasināšanās — ko daļa ekspertu sagaida jau šīnī ziemā — jeb ekonomiska paralīze var radīt chaotiskus apstākļus, apdraudot pašu pārkārtošanās un atklātības politiku, no kā jau esam tik daudz guvuši.

19. NOVEMBĀRA GARS.

Šinī vēsturisko pārmaiņu laikā mūsu brīvības cīnītājiem dzimtenē ir nepieciešama drosme un gudrība, neatlaidība un arī laime. Būs jāiztur un jāturpina cīņa, pat ja pa laikam saplaktu cerības. Būs vajadzīgs ne tikai 18.novembra gars, bet arī 19. novembra gars.

18.novembra gars ir patriotiska sajūsma, sirdsdegsmē, savijotas jūtas un starojošas sejas svētku dienā. No brīvās Latvijas tas palicis labā atmiņā — tāpat kā nebeidzamās spalgu liesmu virknes, kas aizvijās pa mūsu pilsētu ielām neatkarības dienā. Tas ir pacēlums, ko izjūtam tikai reizi gadā — gaismas svētki tumšā ziemas mēneša otrā pusē.

19.novembris parasti ir ikdiena, kā jebkuŗa diena gadā. 19.novembra gars ir ikdienas darba un cīņas gars, kas palīdz izturēt, pārvarēt šķēršļus un neveiksmes, nelabvēļu lāstus un neliešu intrigas. Un tautai daudz svarīgāki ir mūsu darbi un domas ikdienā nekā svinīgi vārdi svētkos. Tikai tā tauta, kas izturēs ikdienas cīņā no pagātnes caur tagadni sasniegs labāku nākotni.

Pagātne ir mūsu lepnums, dzīve un panākumi gadu simtos tēvu zemē, mūsu neatkarīgā valsts un tautas ziedu laiki. Bet arī mums nodarītie ļaunumi, kuŗu sekas vēl tagad apdraud mūsu tautas dzīvību.

Tagadne ir jaunās nacionālās atmodas, spārnotās sajūsmas laiks. Jauna varoņu paaudze, vaŗu rāvēji tagad Latvijā cīnas par brīvību.

Nākotnei pieder mūsu cerības. Pēc gadu desmitiem pirmo reizi ir atkal iemesls ticēt, ka nākošie gadi mūsu zemei un tautai nesīs tik ilgi gaidīto pestīšanu.

Tieši tagad izšķiras mūsu tautas būt vai nebūt. Tieši tagad ir īstais brīdis pasargāt vienotību šeit tālās zemēs un palīdzēt mūsu tautai dzimtenē cik un kā vien spējam.

Vēlēt tiem, kas strādā un cīnās mūsu tēvu zemē, spēku un izturību, veiksmi un Dieva svētību. Ja viņi šoreiz izturēs un uzvarēs, būs sasniegts tas, ko vēlamies visvairāk: brīva, latviska Latvija.

Dievs, svētī Latviju!

Faint, illegible text, possibly bleed-through from the reverse side of the page.

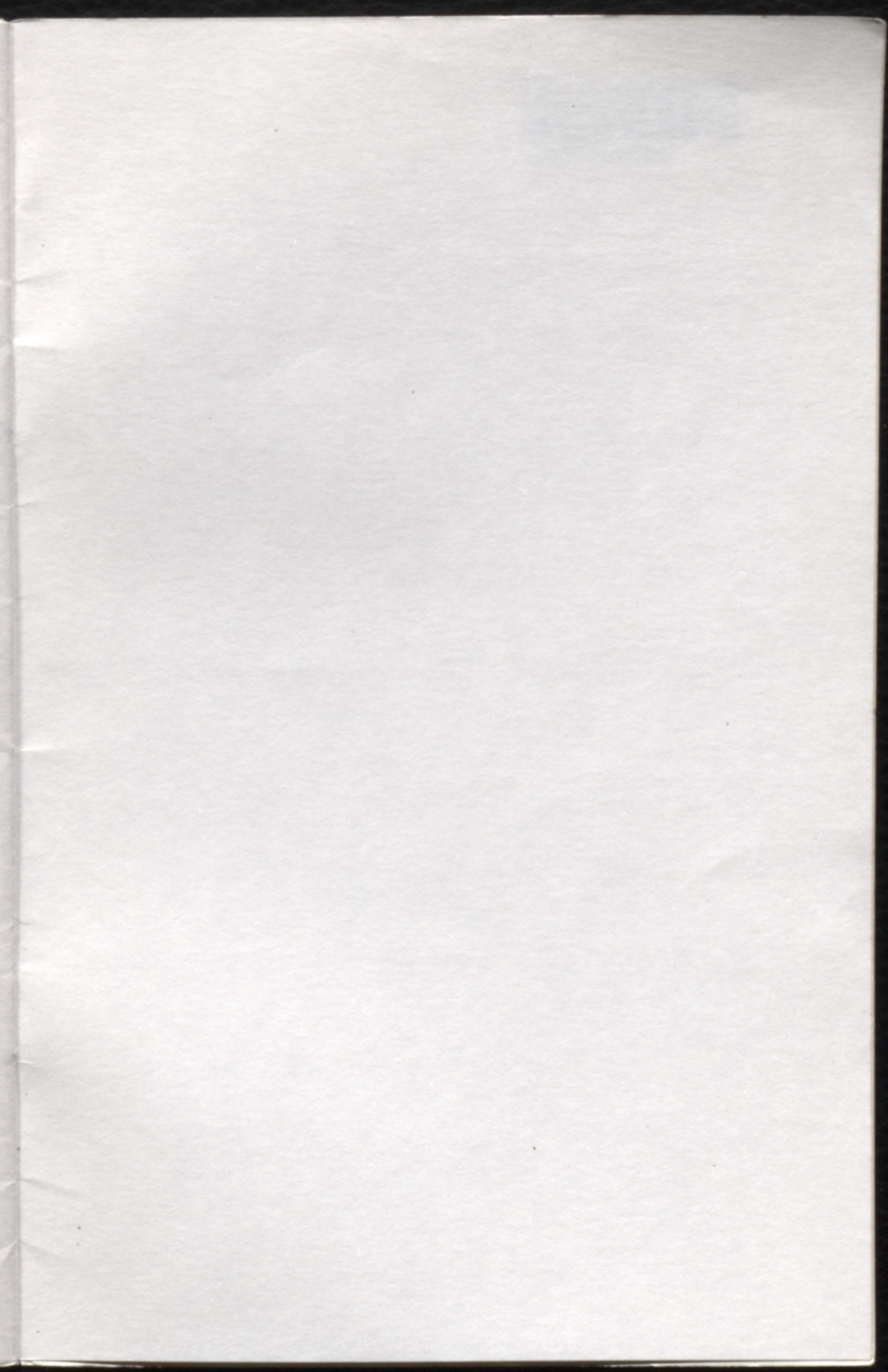
LATVIJAS VALSTIS
BIBLIOTEKA

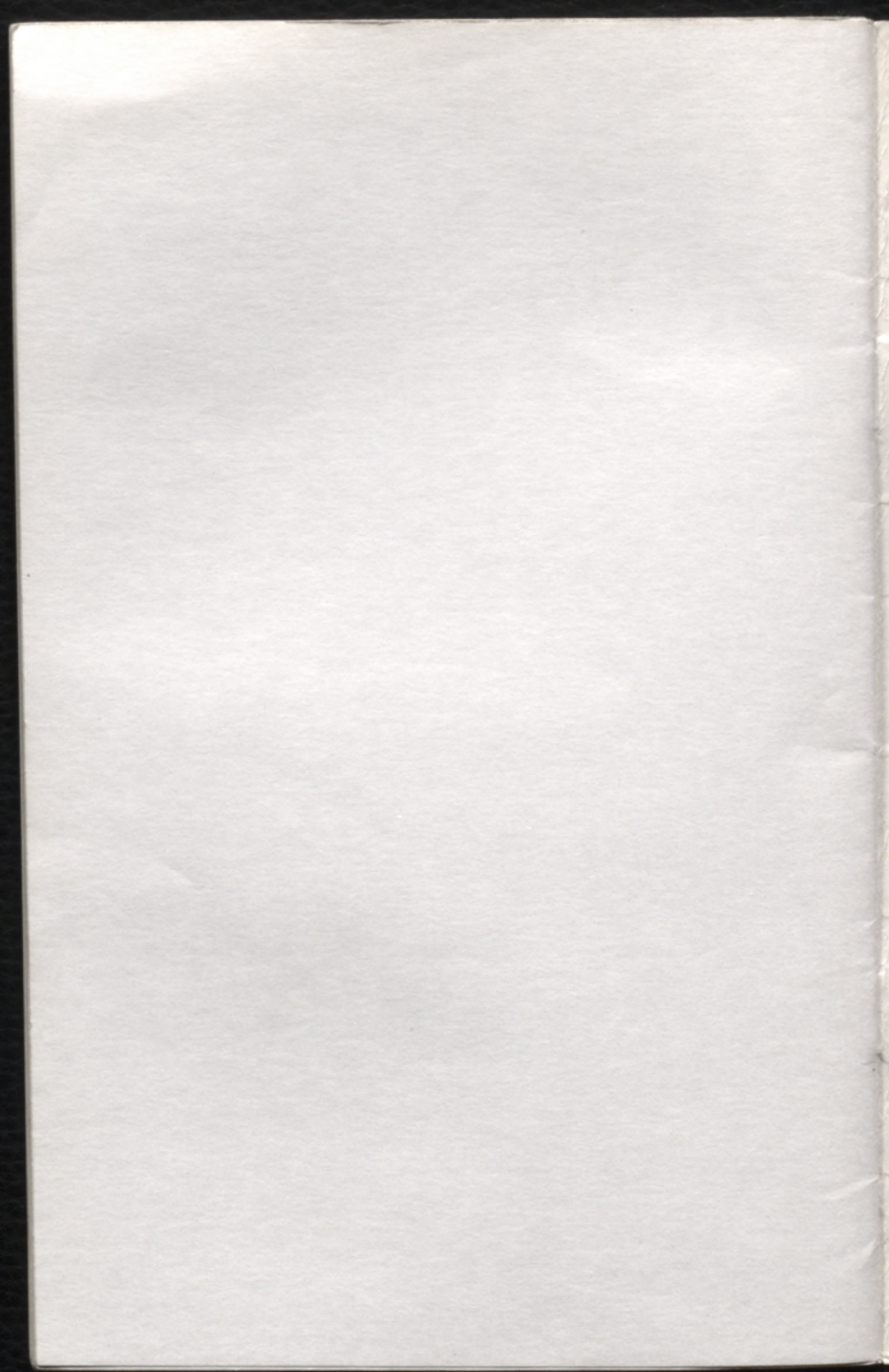
90—

20.381

18052

LATVIJAS NACIONĀLĀ BIBLIOTĒKA

0309102292

3-